

KANTÇI ÖZERKLİK PERSPEKTİFİNDEN AKP'NİN OTORİTER TEOPOLİTİK REJİMİ VE TÜRKİYE'NİN DÜŞÜŞÜ

İmdat Demir — Filozof Kirpi

ÖZET

Bu metin, Kant'ın özerklik, akıl ve evrensel ahlâk ilkeleri üzerinden Türkiye'nin 23 yıllık AKP dönemini teopolitik bir tahakküm rejimi olarak analiz eder. Kant'a göre birey, kendi aklıyla yasa koyan özerk bir varlıktır; ancak AKP iktidarında yurttaş, bağımsız bir özne değil, sadakat ve itaat hattına eklenilen bir araç hâline getirilmiştir. Ahlâk, evrensel yasa olmaktan çıkarılıp siyasal aidiyete göre esneyen bir esnek malzemeye dönüşmüştür; din, ahlâkı kuran değil, ahlâkın yerine geçen bir iktidar teknolojisine evrilmiştir. Eleştiri kriminalize edilmiş, kamusal tartışma daraltılmış, üniversite ve sanat kamusal aklın üretim alanı olmaktan çıkıp sadakat estetizminin vitrini hâline gelmiştir. Kant'ın kamusal akıl, özgür tartışma ve özerk yurttaş idealinin tam karşısında AKP rejimi, toplumu gönüllü çocukluğa ve düşünsel tembelliğe sevk eden bir bağımlılık mühendisliği kurmuştur. Ekonomik çöküş dahi bu akıl dışılığın sonucudur; liyakat yerine sadakat, bilim yerine gösteri, hukuk yerine kişisel irade tahkim edilmiştir. Hakikat, kimin işine yaradığına göre anlam kazanmış; adalet, evrensel bir ilke olmaktan çıkıp siyasî iradenin gölgesine dönüşmüştür. Kant'ın kategorik buyruğuna göre insan amaçtır; oysa Türkiye'de yurttaş, sosyal yardım rejiminin müşterisi ve siyasal kampanyanın nesnesi hâline getirilmiştir. Metin sonunda çıkış yolu olarak Kant'ın akıl cesareti çağrısı vurgulanır: özgürlüğün kaynağı dış otorite değil, insanın kendi aklıdır.

SUMMARY

This text interprets Turkey's 23-year AKP era through Kant's principles of autonomy, reason and universal morality, defining it as a regime of theopolitical domination. For Kant, the human being is an autonomous subject who legislates for himself; under AKP rule, however, the citizen has been transformed from an independent agent into a function of loyalty, obedience and dependency. Morality no longer operates as a universal law but as a flexible political instrument; religion does not expand ethical language but replaces it, becoming a technology of power. Critique has been criminalized, public debate sterilized, universities and the arts converted from spaces of critical reason into showcases of ideological loyalty. Against Kant's ideal of public reason and free discussion, the regime cultivates voluntary intellectual infancy and systemic dependence. Even economic collapse is framed as an epistemic failure; merit has been replaced by loyalty, science by spectacle, law by personal will. Truth is defined by political utility and justice reduced to the shadow of executive interest. Kant's dictum that the human being must always be treated as an end is violated by a social assistance mechanism that produces not autonomy but clientelism. Citizens are turned into electoral customers rather than self-sufficient agents. The text concludes by returning to Kant's central command: "Have the courage to use your own reason." Freedom must be rebuilt not as an external gift but as internal moral legislation; only the resurrection of public reason can dispel the theopolitical darkness that has enveloped the country.

Aklın Efendiliği vs AKP'nin Teopolitik Vesayeti: Kantçı Bir Hesaplaşma

Türkiye'nin son 23 yılına Kant'ın gözlüğüyle bakmak, sanki bir devin cesedine büyüteç tutmak gibi; sinir uçları dışarıda, çürük dokular görünür, makyajın altında saklanan teopolitik yaralar apaçık ortada. Kant, üç yüz yıl önce "Aklını kullanma cesareti göster" dediğinde aslında Türkiye'nin bugünkü siyasal çölleşmesini de tarif ediyordu; çünkü bu topraklarda akli bastırmanın, eleştiriyi günah saymanın, itaati imanlaştırmmanın, hukuku keyfî bir tasarruf defterine çevirmenin, bilimi sadakat törenlerine mahkûm etmenin adı bugün hâlâ değişmedi: teopolitik tahakküm. Aklın üzerine çöreklenmiş bir gölge, Kant'ın tabiriyle, "ergen olmama hâlinin kurumsallaşması." Türkiye'yi uzun bir çocukluk çağına mahkûm eden siyasal vesayet biçimidir bu; sadece devletin değil, toplumun ruhunu rehin alan bir vesayet.

AKP'nin 23 yıllık düzeni, Kant'ın bütün kategorik yasalarını ters yüz eden bir **heteronomi rejimi**¹ üretti; insanın kendi kendine yasa koyan özerk bir varlık değil, iktidarın emir zincirine eklenmiş bir sadakat makinesi olduğunu varsayan bir düzen. Özerklik boğuldu, etik yassılandı, yurttaşın akli cüzdanla, cüzdan sadakayla, sadaka da biatla bağlandı. Bu bağ bir ahlâk bağı değil; bir bağımlılık mühendisliğidir. Kant'ın evrensel yasa dediği şey burada yerini yerel çıkar hesaplarına bıraktı; hukuk dediği şey bir kast sistemine; yurttaş dediği şey bir seçim döneminde hatırlanan yoklama kağıdına dönüştü. Kant'ın deyişiyle, insan başlı başına amaç olmaktan çıkarılıp bir "araçlar zincirinin halkası" hâline geldi; zincirin ustası da kendini "kutsal irade" diye pazarladı.

Teopolitik düzenin temel kusuru, dini ahlâkın önüne koyması değil; dini ahlâkın yerine koymasıdır. Kant'ın "Salt Aklın Sınırları İçindeki Din" diye çizdiği çerçevede din, ahlâkı kurmaz; ahlâkın dilini genişletir. Ama burada din, ahlâkın yerini gasp eden bir güç teknolojisine dönüştü. Vicdanın yerini fetva, etik hesaplaşmanın yerini siyasî hatiplik, kamusal aklın yerini vaaz aldı. Böyle olunca ahlâk, artık evrensel yasa değil; iktidarın lehine genişleyen, aleyhine daralan elastik bir plastik malzemeye döndü. Günah, artık kozmik bir adalet fikrinin parçası değil; iktidarın hoşlanmadığı her şeyin üzerine atılan bir etiket. Bu, Kant'ın yüzünü kızartacak türden bir akıl dışılık; akla yönelik bir suikast.

AKP dönemi, Kant'ın rüyasını değil, kâbusunu gerçekleştirdi; aklın özgürlüğü yerine aklın sadakati, eleştirinin üretimi yerine eleştirinin kriminalize edilmesi, kamusal tartışmanın çoğulluğu yerine kamusal tartışmanın karantina altına alınması hâkim oldu. İnsan, kendi aklının efendisi olmaktan çıkarıldı; partinin, grubun, cemaatin, liderin uzantısı hâline getirildi. Kant'ın cumhuriyetçi idealindeki bağımsız yurttaş figürü kağıt üstünde kaldı; sahnede rol alan aktör ise "kamusal aklını kullanması yasaklanmış müzmin reşit olmayan." Bu rejimin en tehlikeli yanı da burada başlıyor: toplumun büyük kısmını gönüllü çocukluğa, düşünsel

¹ **Heteronomi rejimi**, bireyin kendi aklının efendisi olmasını değil, dışarıdan dayatılan bir iradeye boyun eğmesini meşru gören siyasal ve ahlâkî düzen biçimidir; Kant'ın "özerklik" dediği şeyi varoluşsal bir tehdit sayan bu rejim, yurttaş kendi yasasını kendi aklından değil, liderden, cemaatten, partiden, kutsal ilan edilmiş bir iktidar merkezinden almak zorunda bırakarak yetişkinlik hâlini çocukluğa, özgürlüğü sadakate, ahlâkı itaate indirgeyen bir makineye dönüşür; burada bireyin vicdanı değil, partinin sesi; kamusal akıl değil, dogmatik nutuk; evrensel yasa değil, kastaşmış çıkar şebekesi belirleyicidir; heteronomi rejimi, insanı amaç olmaktan çıkarıp araç olarak kullanan, etik özneyi sadakat memuruna indiren, düşüncüyü suç kategorisine sokan, tartışmayı kriminalize eden, toplumu itaatçi bir ritüeller yığınına dönüştüren siyasal karanlık modudur ve bu karanlık modda hakikat bile hiyerarşik bir emir komutayla çalışır; bireyin aklını kiraya vermesi yetmez, kalbinin ritmi bile iktidarın temposuna uydurulmak istenir; böylece insan, Kant'ın en sert uyarısında söylediği gibi, kendi kendi üzerinde kurması gereken egemenliği dışarıdaki bir otoriteye devrederek hem ahlâkî hem siyasal olarak kendini fesheder; heteronomi rejimi işte bu fesih hâlinin devlet ölçeğindeki kurumsallaşmış biçimidir. **Filozof Kirpi: "Aklını dışarıya havale eden, kaderini içeriden tasfiye eder."**

tembelliğe, eleştirel eylemsizliğe sevk etmek. Çünkü teopolitik düzen sadece iktidarın gücüne değil; toplumun tembelliğine yaslanır. Kant bu tembelliği insanlığın en eski hastalıklarından biri olarak görüyordu; bu topraklarda ise bu hastalık siyasi bir sistem hâline getirildi.

Kant'ın kategorik buyruğu, ahlâkın evrensel bir yasaya dayanması gerektiğini söyler; oysa 23 yıldır evrensel yasa değil, kişisel irade hüküm sürdü. Yargı, evrensel yasayı uygulayan bir mekanizma olmaktan çıkıp iktidarın ontolojik gölgesine dönüşünce, Türkiye'de adalet artık sadece bir kelime olarak kaldı. Kant'a göre adalet, aklın kamusal sahadaki yürüyüşüdür; burada adaletin dizleri bağlandı, yürüyemedi, süründü. Hukukun bir günle diğer gün arasında değiştiği, mahkeme kararlarının siyasî tepkiye göre şekillendiği, en temel özgürlüklerin "milli güvenlik" kılıfıyla sınırlandırıldığı bir yerde Kant'ın cumhuriyetçi ideali bir ütopya bile olamaz. Çünkü Kant'ın cumhuriyeti, özgür yurttaşların özgürce konuşabildiği bir kamusal ister; burada ise kamusal alan, eleştirinin değil, sadakat ritüellerinin sahnesi hâline geldi.

Eleştirinin lanetlenmesi, Kant'a göre bir toplumun tükenme başlangıcıdır. Çünkü eleştiri kamusal aklın dolaşımını sağlar; dolaşım bozulunca ortak akıl çürür. Türkiye'de eleştiri "ihamet", sanat "tehdit", akademi "sapma", gençlik talebi "terör örgütü bağlantısı" gibi absürt kategorilere sokulunca, kamusal aklın omurgası kırıldı. Üniversitelerin üniversite olmaktan çıkarılması, Kant'ın aklın yüceliğine yönelik inancıyla tam bir karşıtlık oluşturdu. Kant'a göre düşünmek özgürlüktür; bu topraklarda düşünmek fişlenme, hukuken sürtünme, sosyal bedel ödeme riski haline getirildi. Oysa eleştiri olmadan toplumsal akıl olmaz; akıl olmadan ahlâk olmaz; ahlâk olmadan özgürlük olmaz. AKP bu zinciri tersinden kırdı, hem de tam orta yerinden: aklı susturarak.

Teopolitik rejimin ahlâk anlayışı ise Kant'ın evrensel ahlâk yasasıyla ölçüldüğünde devasa bir boşluk üretir. Ahlâkın evrensel yasa olmasından vazgeçilip grup sadakatiyle sınırlanması, etik kavramının içini boşaltır. Kant'ın ahlâkı bireyi hem evrensel hem özerk kılar; AKP'nin teopolitik ahlâkı bireyi hem araç hem bağımlı kılar. Bu yüzden Türkiye'de etik tartışmalar artık evrensel sorumlulukla değil, kabile sadakatiyle belirleniyor. Bir yanlış, kimin yaptığına göre yanlış sayılıyor; bir hakikat, kime yaradığına göre hakikat sayılıyor. Kant'ın mezarında ters döneceği nokta tam olarak burasıdır: hakikat, aklın sınavı olmaktan çıkıp siyasî kimliğin aksesuarı hâline geldi.

Yurttaşın araçsallaştırılması, Kant'ın "amaç olan insan" fikrinin en sert ihlalidir. AKP'nin kurduğu sosyal yardım rejimi, özgürlüğü büyüten değil, bağımlılığı derinleştiren bir mekanizma olarak işledi; yurttaş kendine yeten bir özerk varlık olmaktan çıkarılıp sadaka ekonomisinin uzantısına dönüştü. Özerk insanın yerini, "hizmet gelmesi için oy vermek zorunda olan müşteri" aldı. Kant bu tabloyu görseydi büyük ihtimalle şu teşhisi koyardı: İnsan kendi aklının değil, iktidarın koyduğu yasaya göre yaşadığı sürece ahlâkı bir varlık değildir; sadece siyasal bir nesnedir.

Kant'ın en çok önem verdiği şeylerden biri de kamusal aklın serbest dolaşımıydı. O, "tartışın" diyordu; çünkü tartışmak akıl yürütmenin yürüyüş biçimidir. Türkiye'de ise tartışma kültürü boğuldu; konuşan daraltıldı, konuşmayan ödüllendirildi. Televizyon tartışmaları propaganda şovuna; akademi, üniversite kütüphanesi değil, tören alanına; sanat, eleştirel bir hafıza değil, iktidar estetizminin vitrinine dönüştü. Kamusal aklın bu daraltılması, Kantçı bakışta bir toplumun entelektüel intiharıdır. Eleştiri olmadan ilerleme olmaz; tartışma olmadan akıl olgunlaşmaz; akıl olmadan özgürlük anlamını yitirir. Türkiye bugün tam olarak bu üçlü çöküşün içinde.

İktidarın kendini "ahlâkî otorite" olarak sunması ise Kant'ın hışmını çekecek boyutta bir epistemik çarpıklıktır. Çünkü Kant'a göre ahlâk, hiçbir dış otoritenin tekelinde değildir; ahlâk, her bireyin kendi aklında saklıdır. Burada ise iktidarın hoşuna gitmeyen davranış günah, hoşuna giden davranış erdem olarak kodlanıyor. Bu, ahlâkın siyasileştirilmesidir; Kant'ın evrensel ahlâkının "teolojik-politik giyotin" altında infazıdır. İktidarın dinî

sembollerle kendini meşrulaştırması, ahlâkı yüceltmez; ahlâkı kirletir. Ahlâkın dili siyasetle karıştığında ortaya çıkan şey, Kant'ın dediği gibi "dogmatik karanlık"tır; o karanlık 23 yıldır bu ülkenin üzerine kapaklanmış durumda.

Ekonomik düzen de bu karanlığın uzantısıdır; liyakatin yerine sadakat, üretimin yerine gösteri, bilimin yerine dua, planlamanın yerine "kısmet" kültürü geçince Kant'ın akıl çağından eser kalmaz. Kötü ekonomi, sadece yanlış tercihler değil; aklın iptal edilmesinin sonucudur. Teopolitik düzenin ekonomik çöküşü aslında epistemolojik bir çöküştür: aklın kenara itildiği yerde piyasa da, hukuk da, adalet de, özgürlük de çöker.

Siyasî dil ise 23 yıldır Kant'ın ahlâk felsefesinin tüm ilkelerine aykırı bir duygusal manipülasyon sanayisine dönüştü. "Biz ve onlar" ayrımı, sürekli tehdit üretimi, toplumu kutuplaştırarak yönetme, hakikati algıya boğarak etkisizleştirme... Kant'ın kamusal akı yok eden bütün araçlar burada büyük bir düzen hâlinde işledi. İktidar, toplumun duygusal reflekslerini öfke, korku, minnet ve aidiyet eksenlerinde mühendislik konusu yaptı. Bu, aklın üstüne çekilen en ağır perdedir; toplum düşünemez hâle getirilirse ahlâka yönelmesi de mümkün olmaz.

Bütün bu tabloyu Kant'ın gözlüğünden okuduğumuzda karşımıza çıkan şey şudur: AKP'nin 23 yıllık teopolitik düzeni bir siyaset krizi değil; bir akıl krizi, bir ahlâk krizi, bir özerklik krizi ve bir kamusal krizdir. Bu kriz sadece bir iktidarın kötücüllüğünden değil; toplumun uzun süre aklını kullanmaktan vazgeçmeye teşvik edilmesinden kaynaklanıyor. Ve Kant'ın tüm uyarıları bizi tam buraya getiriyor: akıl kullanılmayınca kötülük sıradanlaşır, sıradanlık kurumsallaşır, kurumsallaşma kaderleşir.

Fakat Kant'ın mesajı karanlık bir kader değil; karanlığı yaran bir ışıktır. O, insanın kendi akıyla yeniden ayağa kalkabileceğine inanıyordu. Türkiye'nin ihtiyacı da tam olarak bu: aklın yeniden dirilişi, kamusal tartışmanın yeniden doğuşu, eleştirinin yeniden onur kazanması. Teopolitik düzenin en zayıf noktası burada: akıldan korkması. Çünkü akıl, bu düzenin tüm büyülerini bozar. Bu yüzden kirliliği fenerleri kırarak olan şey yine aklın kendisidir.

Ve en sonunda, bu ülkenin geleceği Kant'ın şu cümlesinde saklı: Özgürlük, insanın kendi kendine koyduğu yasadır. Türkiye'nin ihtiyacı da budur: dışarıdan dayatılan değil, içeriden kurulan bir özgürlük.

Filozof Kirpi: "Aklını rehin veren, kaderini cellâdına zimmeler; aklını geri alan, karanlığın bütçesini keser."

BİBLİYOGRAFYA

KANT VE AYDINLANMA DÜŞÜNCESİ

— *Grundlegung zur Metaphysik der Sitten (Ahlâk Metafiziğinin Temellendirilmesi)* — Immanuel Kant, 1785, Johann Friedrich Hartknoch, Riga.

Bu eser, ahlâk kaynağını dışsal otoriteden değil, özerk akıldan türeten Kantçı devrimin temelidir; heteronomi eleştirisinin kökleri bu metinde açılır. Heterobilim Okulu açısından, bireyin kendi yasasını kendi aklından üretmesi, teopolitik düzenlere karşı en güçlü epistemik direniş biçimidir.

— *Kritik der praktischen Vernunft (Pratik Aklın Eleştirisi)* — Immanuel Kant, 1788, Johann Friedrich Hartknoch, Riga.

Kant'ın ahlâk yasasının evrenselliğini temellendiren bu çalışma, AKP'nin sadakat merkezli etik modeline karşı güçlü bir kuramsal karşıtlık sunar. Metnin kalbinde, ahlâkın kişisel çıkardan ve siyasal baskıdan bağımsız olduğu fikri vardır; Heterobilim Okulu için kritik bir dayanak noktası.

— *Beantwortung der Frage: Was ist Aufklärung? (Aydınlanma Nedir?)* — Immanuel Kant, 1784, Berlinische Monatsschrift, Berlin.

"Aklını kullanma cesareti" çağırısı, teopolitik rejimlerin en zayıf noktasıdır; bu metin, AKP'nin kamusal aklı bastırma stratejileriyle doğrudan çarpışır. Heterobilim Okulu'nda bu eser, bireyin kendi düşünsel özerkliğini yeniden kurma manifestosu gibi okunur.

— *Die Religion innerhalb der Grenzen der bloßen Vernunft (Salt Aklın Sınırları İçinde Din)* — Immanuel Kant, 1793, Friedrich Nicolai Verlag, Berlin.

Dinî otoritenin aklın önüne geçmesini eleştiren bu eser, siyasal İslamcılığın araçsallaştırıcı diline karşı keskin bir teorik kalkan sağlar. Heterobilim Okulu açısından, dinin ahlâkı değil, ahlâkın dini belirlediği fikri teopolitik manipülasyona karşı kritik bir ilke hâline gelir.

SİYASAL TEORİ VE TEOPOLİTİK DÜZEN ANALİZLERİ

— *Discipline and Punish (Hapishanenin Doğuşu)* — Michel Foucault, 1975, Gallimard, Paris.

Bu eser, iktidarın bedenler ve kurumlar üzerinden kurduğu görünmez tahakkümü analiz eder; AKP'nin medya, eğitim ve yargı üzerindeki disipliner stratejilerini anlamak için verimli bir teorik merceğe sunar. Heterobilim Okulu'nda bu metin, teopolitik gözetimin anatomisini çözmekte kullanılır.

— *The Political Theology of Islam (İslam'ın Siyasal Teolojisi)* — Wael Hallaq, 2010, Columbia University Press, New York.

Siyasal teolojinin modern devletle kurduğu gerilimli ilişkiyi açar; AKP'nin dini devlet mekanizmasına eklemeye biçimlerini anlamak için önemli bir kavramsal zemin sağlar. Heterobilim Okulu, bu metni teopolitik rejimlerin yapısal patolojilerini teşhis etmekte kullanır.

— *Public Sphere and Experience (Kamusal Alan ve Deneyim)* — Oskar Negt & Alexander Kluge, 1972, Suhrkamp, Frankfurt.

Bu eser, kamusal alanın nasıl tahrip edildiğini ve kitle iletişiminin ideolojik araçlara dönüştüğünü anlatır; AKP dönemindeki medya tekelleşmesini okurken çok güçlü bir kuramsal eşlikçidir. Heterobilim Okulu için kamusal aklın çöküşünü kavramada kritik önem taşır.

— *The Righteous Mind (Doğruyu Düşünen Zihin)* — Jonathan Haidt, 2012, Pantheon Books, New York. Ahlâkî yargıların grup sadakatiyle nasıl şekillendiğini çözümleyen bu çalışma, AKP'nin kimlik merkezli siyasetini anlamak için önemli bir psikopolitik arka plan sunar. Heterobilim Okulu bu kaynağı, sadakat-etik çatışmasını açıklamak için kullanır.

AKP, TÜRKİYE VE TEOPOLİTİK ELEŞTİRİ LİTERATÜRÜ

— *The New Sultan (Yeni Sultan)* — Soner Çağaptay, 2017, I.B. Tauris, London. AKP dönemi liderlik tarzının kişiselleşmesini ve kurumsal kapasiteyi nasıl dönüştürdüğünü anlatır; Kantçı özerklik kavramı açısından bakıldığında bu kişiselleşme, heteronomi rejiminin siyasal izdüşümüdür. Heterobilim Okulu'nda teopolitik liderlik eleştirisi için temel başvuru eseridir.

— *Rituals of Power and Rebellion (Güç ve İsyan Ritüelleri)* — Beatrice Hibou, 2011, Africa World Press, Trenton.

Devlet gücünün ritüelleştirilmiş gündelik pratiklerle nasıl normalleştirildiğini analiz eder; AKP'nin tören, sembol ve mitoloji üzerinden kurduğu teopolitik kurguyu anlamak için güçlü bir karşılaştırmalı çerçeve sunar. Heterobilim Okulu'nda "iktidar ritüelleri" kavramını açar.

— *Authoritarianism and Polarization in Turkey (Türkiye'de Otoriterlik ve Kutuplaşma)* — Berk Esen & Sebnem Gumuscu, 2020, Cambridge University Press, Cambridge.

AKP'nin otoriterleşme stratejileri, kurumsal aşınma ve kimlik siyasetinin kutuplaştırıcı gücü ayrıntılı biçimde ele alınır. Heterobilim Okulu'na göre bu süreç, Kant'ın "kamusal aklın bastırılması" teşhisinin modern Türkçe karşılığıdır.

TÜRKİYE BAĞLAMLI

— *Bu Ülke* — Cemil Meriç, 1974, Ötüken Yayınları, İstanbul.

Meriç'in kültürel eleştirileri, Türkiye'nin zihinsel haritasındaki yarılmaları anlamak için temel bir arka plan sağlar. Kant'ın akıl idealine karşı duyulan tarihsel güvensizliğin kökleri burada açığa çıkar. Heterobilim Okulu için zihinsel bağımsızlık tartışmalarında kurucu bir metindir.

— *Kültürden İrfana* — Sezai Karakoç, 1961, Diriliş Yayınları, İstanbul.

Karakoç'un irfan-medeniyet düşüncesi, dinin ahlâkla olan iç bağına kurarken siyasal kullanıma kapı açmaz; bu yönüyle AKP'nin araçsallaştırıcı din söylemine eleştirel bir zemin sunar. Heterobilim Okulu'nda etik kök üzerine yeniden düşünürken başvurulan bir kaynaktır.

— *İçtimaî Mecmualar* — Hilmi Ziya Ülken, 1943, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Ülken, Türkiye'de akıl, toplum ve kültür ilişkisini sistematik biçimde işler; AKP döneminde aşınan kamusal akıl kavramını tarihsel bir bağlama yerleştirir. Heterobilim Okulu için toplumsal düşüncenin yerli omurgasını oluşturan bir eserdir.